

ארגון נושאים מתוך התכנית כבסיס לגיבוש תכנית הוראה

דוגמה: תכנית הוראה בנושא מרכז "המים"

בהצעה זו מובאים חלקים מתוך התחומים השונים של התכנית, כשהם מאורגנים סביב הנושא: **המים**.

ההצעה איננה מהווה תכנית הוראה מעובדת, אך אפשר להשתמש בה בתור בסיס להכנת תכנית כזו.

הנמקה לבחירת הנושא המרכזי: נושא **המים** מתאים בתור נושא מרכז מאחר שיש לו נגיעה לכל אחד מתחומי התכנית, וכן לחיי היום-יום, בעיקר בעיתות משבר מים ארצי. אפשר לעסוק בנושא בכמה נקודות זמן, הן כנושא שלאחר מכן משמש בדוגמאות בלימוד של התחומים השונים, והן כנושא שמחזק נקודות שנלמדו כבר באותם תחומים.

איך אפשר להשתמש במסמך התכנית לבניית ההצעה?

מוצע לעבוד על פי השלבים האלה:

- מעבר על היעדים, התכנים וציוני הדרך הנוגעים למים, בכל אחד מתחומי התכנית. יש מקרים שבהם המים מוזכרים במפורש ויש מקרים שבהם יכולים המים לשמש דוגמה למשהו כללי יותר, ואפשר להחליט להתמקד דווקא בהם.
- ריכוז היעדים, התכנים וציוני הדרך, על פי רמות ביצוע וגילים, על בסיס הטבלאות המפורטות (ריכוז כזה, עבור נושא **המים** מובא בהמשך).
- גיבוש וניסוח של מסרים עיקריים וחשובים בנושא המרכז שנבחר ובניית הצעה לארגון יחידה בנושא.

במקביל לפעולות שנמנו אפשר לבדוק ולראות באילו נקודות כדאי לעבות ולהרחיב את הנושא בכל אחד מהתחומים השונים, מעבר למה שמובא במסמך התכנית. אפשר למשל להרחיב לגבי חשיבות המים והשתייה כשעוסקים במזון ובתזונה, כחלק מהתחום **האדם, בריאותו התנהגותו ואיכות חייו**, או להרחיב בעיסוק בסוגיות הסביבתיות הנוגעות למים כמשאב טבע – כחלק מהתחום **עולם היצורים החיים וסביבתם**, עיסוק במפעלי מים בעבר ובהווה – כחלק מהתחום **עולם של טכנולוגיה, מידע ותקשורת**. כמו כן, אפשר לעסוק בנושא לקראת טיול לאתרים רלוונטיים או בעקבות הביקור בהם (למשל: אתר נהריים, מפעלי המים הקדומים בחצור, במגידו, בעיר דוד ובמקומות נוספים, אמות מים, וכיוצא באלה)³.

באופן דומה אפשר להכין מתווים ולעבד תכניות הוראה לנושאים נוספים הנוגעים לתחומים השונים בתכנית.

3 בעבר יצאה לאור ערכה ללימוד נושא **המים בישראל** (על ידי המזכירות הפדגוגית בשיתוף עם משרד החקלאות, נציבות המים, ע"י חברת מקורות), שהוצעו בה הצעות לפעילויות לימודיות וחינוכיות, תוך שילוב במספר רב של מקצועות ונושאים.

המטרות: התלמידים יכירו את המים על תכונותיהם, יבינו את השיבותם וחינויותם, וכמרכיב חיוני בגוף, יכירו ויישמו דרכים לשימוש מושכל במים בתזונתם ובשימושים נוספים ויכירו דרכים למניעת זיהום מקורות מים.

פירוט יעדים, תכנים, ציוני דרך ורמות ביצוע

רמת ביצוע מתקדמת בגיל הצעיר (כיתות א'-י')	רמת ביצוע בינונית בגיל הצעיר (כיתות א'-ט')	רמת ביצוע בסיסית בגיל הצעיר (כיתות א'-ט')
<p>האזים, בריאותו, התנהגותו ואיכות חייו</p> <p>התלמידים יצינו ויסבירו את חשיבות המים חן כרכיב בתזונה וכן כאמצעי לשמירת ההיגיינה.</p> <p>חומרים ואנרגיה</p> <p>התלמידים יביאו דוגמאות לכלים המשמשים למדידת נוזלים.</p> <p>התלמידים יצינו שגופים (עצמים) תופסים מקום וידגימו זאת בעזרת התנסות (ניסוי ארכימדס).</p> <p>התלמידים ישתמשו בהקשרים מתאימים כמו: שוגים, מוצקי, נוזלי, יצי, הפשרה, הקפאה, יתמצקות, יתדו, יאדו, יתחיה, יעבוי.</p> <p>התלמידים יצינו כי אותה חומר יכול לעבור ממצב למצב ובחורג.</p> <p>התלמידים יאמצו כללי בטוחות במגע עם אדים חמים (למשל מקומקום חשמלי).</p> <p>התלמידים יתנו דוגמאות לקשר בין תופעות מזג אוויר (גשם, שלג, טל) ובין שינויים במצבי הצבירה.</p> <p>עולם היצורים החיים וסביבתם</p> <p>התלמידים יצינו דרך אילו איברים הצמחים קולטים אוויר, אור ומים.</p> <p>התלמידים יצינו ויערכו ניסוי פשוט לבדיקת התנאים ההכרחיים לגידול צמחים, לדוחות על ממצאיהם ויצינו את המסקנה.</p>	<p>האזים, בריאותו, התנהגותו ואיכות חייו</p> <p>התלמידים יצינו ויביאו דוגמאות לגורמים הפוגעים בעור ומסכנים את שלמותו: קרינת שמש, יובש.</p> <p>חומרים ואנרגיה</p> <p>התלמידים יתארו חומרים על פי תכונות מוחשיות שלהם, למשל: מים הם נוזל שקוף, רטוב, חסר ריח.</p> <p>התלמידים ישתמשו במונחים 'מוצקי' ו'נוזלי' לאפיון חומרים שונים.</p> <p>התלמידים ימנו, יזוהו וידגימו תכונות נוספות: יכולת ההמסה של מים: המים כממס של חומרים שונים, בטבע הדומים וביצורים חיים.</p> <p>התלמידים יערכו ניסויים פשוטים לחדגות תכונות של המים: למשל: יכולת המסה.</p> <p>התלמידים יצינו וידגימו שימושים בתכונות השונות: למשל: שימוש ביכולת ההמסה של המים בחיי היומיום (בהכנת תה, מרק ועוד).</p> <p>התלמידים יביאו דוגמאות שונות למעבר בין מצבי צבירה של מים ושל חומרים אחרים, בעקבות חימום או קירור, וישתמשו בהקשרים מתאימים במושגים: 'חימום', 'קירור', 'רתחיה', 'קיפאון', 'יקרח', 'מים', 'אדים'.</p>	<p>האזים, בריאותו, התנהגותו ואיכות חייו</p> <p>התלמידים יצינו שהמזון והמים חשובים וחינויים לקיומם ולבריאותם.</p> <p>התלמידים יביאו דוגמאות של מזונות שאפשר ומומלץ להרכיב באכילתם ובשתיהם (למשל: ירקות, מים).</p> <p>התלמידים יקיימו הרגלים סדירים של שתיה ושל אכילת מזון בהתאמה לצורכי גופם.</p> <p>התלמידים יאכלו וישתו על פי כללי ההתנהגות המקובלים בחברתם ובחברותם.</p> <p>חומרים ואנרגיה</p> <p>התלמידים יזוהו, בשיום או בהצבעה, חומרים נפוצים: למשל: מים.</p> <p>התלמידים ימיינו חומרים למוצקים ולנוזלים.</p> <p>התלמידים יצינו חומרים מן הסביבה (משאבי טבע), שהאדם משתמש בהם, כגון מים.</p> <p>עולם היצורים החיים וסביבתם</p> <p>התלמידים יצינו שמים נחוצים לבעלי חיים ולצמחים כדי להתקיים.</p> <p>התלמידים יצינו מרכיבי סביבה דוממים עיקריים: קרקע, סלעים, אבנים, אוויר, מקוווי מים (כגון: נחל, ים, שלולית, אגם), שמש, ירח.</p> <p>מים: התלמידים יצינו שהמים הכרחיים לקיום של כל היצורים החיים ונחוצים לאדם.</p> <p>התלמידים יצינו שימושים של האדם במים: שתיה, רחצה וניקיון, השקיה.</p>

<p>רמת ביצוע מתקדמת בגיל הצעיר (כיתות א'-ו')</p>	<p>רמת ביצוע בינונית בגיל הצעיר (כיתות א'-ט')</p>	<p>רמת ביצוע בסיסית בגיל הצעיר (כיתות א'-ט')</p>
<p>מים: התלמידים יציגו שהמים הם משאב טבע – רכיב טבעי שהכרחי לקיום חיים. התלמידים יביאו דוגמאות לקשר בין מבנה של צמחים ובין תנאי הסביבה שלהם (התאמות מבניות ליושב).</p> <p>עולם של טכנולוגיה, מידע ותקשורת: התלמידים יביאו דוגמאות של אמצעים טכנולוגיים שפיתח האדם לניצול המים ולשיפור איכותם: אגרת מים, שאיבת מים, הובלת מים, מפעלי טיחור ומחזור.</p> <p>התלמידים יציגו שימושים נוספים במים, שאינם קיימים אצל יצורים אחרים, כגון: מים לניקוי חבית, לכביסה, לשטיפה ועוד.</p> <p>התלמידים יציגו מפעלים להפקת אנרגיה ממים נעים (טחנות הקמח בנחל תננינים, מפעל נהריים ועוד).</p>	<p>עולם היצורים החיים וסביבתם</p> <p>מים: התלמידים יציגו שהמים הם מרכיב הכרחי בכל סביבת חיים. התלמידים יציגו שכמויות המים בסביבה מושפעות מעונות השנה וקשורות למזג האוויר ויביאו דוגמאות לכך.</p> <p>התלמידים יציגו שיש מים באיכויות שונות ויביאו דוגמאות (מים ראויים לשתיה, מים ראויים רק לשימושים אחרים, מים מזוהמים, מים רעילים האסורים בשימוש).</p> <p>התלמידים יתארו סביבות חיים שונות, וימנו אילו צמחים ובעלי חיים יכולים להתקיים בכל סביבה (למשל: מקווי מים, מדבר).</p> <p>התאמות של יצורים חיים לסביבה: התלמידים יציגו התאמות למים אצל דגים, אצל עופות מים ואצל דולפינים או לווייתנים.</p> <p>התלמידים יציגו שימושים שנעשים במים על ידי צמחים ועל ידי בעלי חיים.</p> <p>האדם והשפעתו על הסביבה: מים: התלמידים ישונו בין השימוש במים בידי בעלי חיים ובין השימושים של האדם במים.</p> <p>חשיבות השמירה על הסביבה: התלמידים יציגו כי שימוש מופרז ובזבזני במים או זיהומם בידי האדם עלולים לגרום למחסור במים או לנזק ליצורים החיים ולסביבתם.</p> <p>פעולות לשמירת הסביבה: התלמידים ישתתפו בביצוע משימות לשמירת איכות סביבתם הקרובה (מניעת זיהום, חסכון במים, מחזור).</p>	<p>חשיבות השמירה על הסביבה: התלמידים יאמצו התנהגויות של חסכון במים, ויציגו את חשיבותן (למשל: יימנעו מהשארת מים זורמים כשאין צורך בכך, כשהם מסבנים כלים בכיור או את גופם במקלחת ועוד).</p>

<p>רמת ביצוע מותקדמת בגיל הבוגר (כיתות ז'-ט')</p>	<p>רמת ביצוע בינונית בגיל הבוגר (עד גיל 21)</p>	<p>רמת ביצוע בסיסית בגיל הבוגר (עד גיל 21)</p>
<p>האדם, בריאותו, התנהגותו ואיכות חייו: התלמידים ישתמשו בהקשרים שונים במושגים: 'קבוצות מזון', 'רכיבי מזון' (שומנים, פחמימות, חלבונים, מינרלים, ויטמינים, מים). התלמידים ימנו ויחזו גורמים הפוגעים באיכות המזון והמים (חיידקים, פטריות).</p>	<p>התלמידים יצינו שהדם זורם במערכת של צינורות, בכל חלקי הגוף, וכן יצינו את רכיבי, פעולותיו וחשיבותו (הובלת חומרי מזון והמצן, נוזלים ועוד).</p>	<p>התנהגותו ואיכות חייו: התלמידים יקיימו הרגלי שתייה מספקת, בהתאמה לתנאים הסביבתיים ולהשפעתם (טמפרטורה, שהייה בשמש). התלמידים יצינו ויקיימו כללי היגיינה ובריאות בצריכת מזון ושתייה (למשל: יימנעו מאכילת מזון לא נקי ומשתיית נוזלים שאינם ראויים לשתיה).</p>
<p>חומרים ואנרגיה: התלמידים ישתמשו ביחידות מידה בסיסיות בחייו היומיומיים: ליטר ומ"ל או סמ"ק כחידת מידה למשקאות, ומ"ק כחידת מידה בחשבונות מים.</p>	<p>חומרים ואנרגיה: התלמידים ידגימו את השימוש בתכונות ההמסה בחייו היומיומיים (למשל: הכנת תה, מרק). (טכנולוגיה 2) התלמידים יצינו ויסבירו את הצורך לחסוך במים, ולשמור על מקורות מים. התלמידים יצינו דרכים לחסכון במים ויאמרו אותן (למשל: סגירת בריז, שימוש בחסכמים ועוד).</p>	<p>התלמידים יצינו שהדם זורם בכל חלקי הגוף, ומוביל חומרים שונים. חומרים ואנרגיה: התלמידים יבחרו בכלים מחומרים מתאימים לשימוש (למשל: כוסות לשתיה חמה וקרה). (טכנולוגיה 2) עולם היצורים החיים וסביבתם: התלמידים יתארו דרכים שבהן משיגים בעלי חיים את צורכי הקיום שלהם (מים). התלמידים יזהו וישיימו תופעות של מזג אוויר בעונות השנה השונות.</p>
<p>התלמידים יפרידו בין חומרים בתערובת בעזרת הבדלים בתכונותיהם (למשל ציפה לעומת שקיעה או מסיחה, כמו בתערובת חול ומלח). התלמידים יביאו דוגמאות לקשר בין חומר ופין השימוש בו וסבירו אותו (למשל: כוסות חז- פעמוניות לשיתייה חמה וקרה). (טכנולוגיה 2) התלמידים יסבירו את המושג 'מצב צבירה' בהקשר נכון.</p>	<p>עולם היצורים החיים וסביבתם: התלמידים יצינו דרך אילו איברים הצמחים קולטים מים. התלמידים יביאו דוגמאות למרכיבים הקשורים במזג אוויר (משקעים, טמפרטורות, רוחות). התלמידים יאספו ויצינו נתונים הקשורים למזג האוויר ויקשרו את הממצאים שלהם לעונות השנה. התלמידים יביאו דוגמאות להשפעות של מזג האוויר על המרכיבים הדוממים.</p>	<p>התלמידים יצינו כי שימוש מופרז ובזבזני במים או זיהומם בידי האדם עלולים לגרום למחסור במים או לזיק ליצורים החיים ולסביבתם.</p>
<p>התלמידים ישתמשו שימוש נכון וחסכוני בחומרים הדרושים לקיימו ולתפקודו (למשל: מים, חומר דלוק) וישמרו על ניקיונם ואיכותם של חומרים אלה (מים).</p>	<p>התלמידים ישתמשו שימוש נכון וחסכוני בחומרים הדרושים לקיימו ולתפקודו (למשל: מים, חומר דלוק) וישמרו על ניקיונם ואיכותם של חומרים אלה (מים).</p>	<p>התלמידים יצינו דרכים נוספות להפקת חשמל ממקורות חלופיים: שמש, רוח, מפל מים. (טכנולוגיה 2)</p>

<p>רמת ביצוע מתקדמת בגיל הבוגר (כיתות ז'-ט')</p>	<p>רמת ביצוע בינונית בגיל הבוגר (עד גיל 21)</p>	<p>רמת ביצוע בסיסית בגיל הבוגר (עד גיל 21)</p>
<p>עולם היצורים החיים וסביבתם: התלמידים יציגו שיהיו להם שקול לטיים יצורים חיים מהסביבה נחוצים להם לצמיחה (בצמחים) ולהתפתחות וגידול (בעלי חיים). התלמידים יביאו דוגמאות לכך שמים יכולים להופיע בנוזל, קרח או שלג וכאדים. התלמידים יתארו את מחזור המים בטבע. התלמידים ימנו מרכיבי סביבה המיוחדים לכדור הארץ ומאפשרים חיים על פניו (אוויר, כמות אור וטמפרטורה מתאימות, מים במצב נוזלי). הרחבה: התלמידים יתארו את התנאים על הירח או על כוכבי לכת אחרים ויסבירו מדוע לא מתקיימים שם חיים. התלמידים יביאו דוגמאות להתאמות של צמחים לסביבות שונות ויישמו אותן בבחירת מקום גידול מתאים (קקטוסים ליופ'ש, צמחי צל לפנים הבית). חשיבות השמירה על הסביבה: התלמידים יתנו דוגמאות להשפעות סביבתיות שליליות של שניניים שגורם האדם (כגון: הכחדת מינים, זיהום אוויר, מים וקרקע). התלמידים יסבירו מהו פיתוח בר-קיימא ומה חשיבותו לקיום ולרווחת הדור הנוכחי והדורות הבאים. התלמידים יסבירו מדוע וכיצד עלולים השפעות ושינויים לא-רצויים בסביבה לפגוע גם בסביבה, גם ביצורים החיים החיים בה וגם באדם (למשל: זיהום סביבות מים כגון נחלים). התלמידים יציגו פעולות שהם בעצמם יכולים לנקוט כדי לשמור על איכות המים בסביבה, יסבירו כיצד תורמת כל פעולה לשמירה על הסביבה, ויאמרו התנהגויות המצמצמות את הנזק לסביבה.</p>	<p>חשיבות השמירה על הסביבה: התלמידים יביאו דוגמאות להשפעות שליליות של פיתוחים טכנולוגיים על החברה והסביבה (כגון: זיהום אוויר, שפכים וזיהום מים, מחלות דרכי הנשימה). חשיבות השמירה על הסביבה: התלמידים יביאו דוגמאות למוצרים שנעשה בהם שימוש חוזר או מחזור ויציינו את החשיבות של פעולות אלה. התלמידים יציגו הצעות לפעולות של האדם לשמירת הסביבה (כגון: מחזור, שמירה על אתרי נוף, היסכון במים, חקיקה). התלמידים יציגו דרכים שהם בעצמם יכולים לנקוט כדי לשמור על הסביבה, יסבירו כיצד תורם כל צעד כזה לשמירה על הסביבה, ויאמרו התנהגויות המצמצמות את הנזק לסביבה. התלמידים יקבלו על עצמם אחריות אישית לביצוע משימות לשמירת הסביבה.</p>	<p>התלמידים יציגו הצעות לפעולות של האדם לשמירת הסביבה (כגון: מחזור, שמירה על אתרי נוף, היסכון במים, חקיקה). התלמידים יציגו דרכים שהם בעצמם יכולים לנקוט כדי לשמור על הסביבה, יסבירו כיצד תורם כל צעד כזה לשמירה על הסביבה, ויאמרו התנהגויות המצמצמות את הנזק לסביבה. התלמידים יקבלו על עצמם אחריות אישית לביצוע משימות לשמירת הסביבה.</p>

דוגמאות ליחידות הוראה מעובדות⁴

הצעות לפריסת יחידות לימוד (לפי מודל מעגל ההפנמה בתכנית ל"ב 21)⁵

- מורים המתכננים ללמד יחידת לימוד זו צריכים לקחת בחשבון את שונות התלמידים ואת השפעתה על ממדים אחדים:
- ✓ **זמן:** מספר השיעורים שיוקדשו לכל אחד משלבי מעגל ההפנמה
 - ✓ **רמת תיווך:** התחשבות בצורך להנגיש ללומדים את חומר הלמידה, את הסבר המושגים ואת הפשטת סיפור הרקע
 - ✓ **היקף החומר ומורכבותו:** התאמת היקף החומר ומורכבותו לרמת הלומדים לפי ההיכרות שיש בין המורה לתלמידים.

4 שתי ההצעות מובאות כפי שנוסחו, עובדו ונוסו ע"י **חיה הראל**, מדריכה ארצית בחינוך המיוחד.

5 בנספח ב' בתכנית מובא הסבר על מודל מעגל ההפנמה ועל עקרונות העבודה לפיו.

דוגמה א. התמודדות עם סוכרת

תחום התוכן: האדם, בריאותו התנהגותו ואיכות חייו
היעד: התלמידים יפתחו מודעות לצורך בשמירת הבריאות ובשמירה על איכות החיים ויאמצו התנהגויות מקדמות בריאות.

הנושא	יעד	מיומנויות	ערכים
להיות בריא	<p>מושיגים: בריא, חולה, מחלה, תרופה, טיפול, כאב, החלמה וריפוי, הרגשה טובה, טיפול מונע, טיפול מרפא</p> <p>אבחנה בין פעולות לשמירת הבריאות שאפשר לעשותן ללא עזרה ובין פעולות המעריכות עזרה והעגמה כמו: לקיחת תרופות, מדידת חום וכיצא באלה</p> <p>הכרת השינויים הגופניים בהתאם לצמיחת הגוף ולתפתחות המניית</p> <p>שיום של שינויים באברים השונים וזיהוי של אבירים ועל דרכי פעולה למילוי צרכים במציאות משתנה</p> <p>זיהוי מצבים מסוכנים והתנהגויות מזיקות וקמסכנות: בעת שימוש במכשירים שונים, בהתנהגויות הפוגעות בבריאות או מסכנות אותה.</p>	<p>זיהוי נותני שירות ופנייה אליהם: אחיות, רופאים, מטפלים ואחרים.</p> <p>התנהגויות הקשורות באורח חיים בריא: נקייו אישי ונקיון סביבתי, בחירת מזון ומשקאות מזינים ושמירה על תפריט מאוזן</p> <p>השתתפות בפעילויות ספורט מותד מודעות לתועלת ולחשיבות שליון בשמירת הבריאות</p> <p>שינוי בהרגלים בהתאמה לצרכים משתנים והסבר הצורך בשינוי (הרגלי היגינה אישית בגיל ההתבגרות, היגינה בזמן נסיעה ארוכה, מחנה, או נופש)</p> <p>שימוש במכשירים לאחר למידה ואימון פינייה לעזרה ולחדרכה בעת הצורך</p> <p>התנהגות המונעת חשיפה למקורות זיהום וחולי והדבקות במחלות (שתייה ואכילה ממקורות לא ידועים ובמקומות לא-מוסדרים).</p>	<p>אחריות: על הגוף, על שמירת חוקים</p> <p>התמדה ועקביות (בשמירה על סדר יום ואורח חיים בריא)</p> <p>מודעות עצמית</p> <p>מודעות חברתית</p> <p>בריאות ואיכות חיים.</p>

1. פתיחה – הצגת האירוע

המטרה: הצגת אירוע משמעותי ורלוונטי לתלמיד או לתלמידה מתוך ההקשר של תכנית הלימודים.

נועה, תלמידה בת 12 חולת סוכרת, הוזמנה למסיבת בת-מצווה של ילדה שגרה איתה באותו בניין. הן אינן לומדות באותה כיתה וגם לא באותו בית ספר, אבל הן שכנות ומכירות זו את זו כבר הרבה שנים. נועה הגיעה למסיבה והרגישה טוב מאוד הן בגלל הופעתה החיצונית והן משום שהכירה חלק גדול מן המוזמנים.

בחדר ליד הקיר עמד שולחן עמוס כיבוד מכל טוב: במבה, מקלות מלוחים, בוטנים, אגוזים, ופלים (אפיפיות), פרות קלופים, ירקות חתוכים, חומוס, טחינה, סלט חצילים, גבינה לבנה רכה, כריכים קטנים, סוכריות עדשים, סוכריות גומי, עוגות, משקאות תוססים ומים מינרלים.

כמו שאר המוזמנים, נועה ניגשה אל שולחן הכיבוד וראתה שם ממתקים ועוגות שאין אצלה בבית, כי היא חולת סוכרת והוריה אינם מביאים הביתה סוגי כיבוד שלה אסור לאכול. נועה הסתכלה על כל הדברים וחשבה לעצמה: "אולי אם אני אוכל רק קצת מהכיבוד ובבית אזריק לעצמי יותר אינסולין זה לא יהיה נורא ואף אחד לא יידע. אני רוצה להיות היום כמו כולם". נועה הסתכלה על העוגה והתלבטה אם לקחת לעצמה פרוסה.

המורה⁶ תאפשר לתלמידים להתייחס לאירוע ברמה סובייקטיבית וקונקרטית, באמצעות שאלות כגון אלה:

- ? איפה מתרחש האירוע?
- ? מה קורה בו?
- ? מי הדמויות באירוע?
- ? מה אנחנו יודעים על נועה? (תוך התייחסות לגיל ההתבגרות ולשינויים גופניים)
- ? מה אנחנו עושים במסיבות או באירועים?
- ? מה מותר לנועה לאכול מתוך האוכל המוגש?
- ? מה אסור לנועה לאכול ומדוע?
- ? דוגמאות להתנהגות בריאותית מסוכנת.

2. הצגת הנושא בידי המורה

המטרה: הקניית ידע מושגי, נורמטיבי, ביצועי וערכי באופן פעיל בידי מורה ותלמידים בקבוצת השווים.

המורה תפעיל שיקול דעת אילו מושגים וכמה מידע היא תביא בפני התלמידים.

בידוד המרכיבים השונים הנובעים מתוך האירוע הפותח:

- הגדרת מושגים: סוכרת
- איך מטפלים בסוכרת?
- איך מתנהגים? איך מתנהג החולה בסוכרת? איך מתנהגים האנשים שמסביבו: בני משפחה, חברים?

6 מטעמי נוחות הטקסט להלן מנוסח כאילו הוא מיועד למורות בלבד, אך הוא מכוון הן למורות והן למורים.

נורמות חברתיות :

- התנהגות במסיבות
- הכיבוד והאוכל במסיבות של בני נוער.

3. שיחה פתוחה

המטרה: פיתוח אוטונומיה, עידוד לבחירה ולהפעלת שיקול דעת, טיפוח עמדה אישית. המורה מאפשרת ביטוי לכל תלמיד שרוצה להתבטא, ומטפחת בקבוצה את הכלים להתייחסות מכבדת ולא-שיפוטית לנאמר. חזרה לחוויה הפרטית, העלאת תגובות אישיות התייחסות מצד התלמידים לאירועים ולמצבים דומים שחוו, ושהייתה בהם דילמה בריאותית התייחסות ביקורתית לאירוע ולהתנהגותה של נועה נוכח הידע שנרכש על אודות הסוכרת. הצעות לשחזור האירוע תוך הכנסת שינויים.

4. התנסות חוזרת

המטרה: הפיכת ידע תאורטי לידע מעשי תוך התאמה לסגנון ועמדה אישית של התלמיד מתוך בחירה. המורה מבססת את השיחה בקבוצה על הידע המשותף שנרכש ועל תכנון תהליך יישומי: "לעשות את...". חזרה על החוויה תוך הפעלת השינויים שהוצעו: המורה מציגה לכיתה את המשך האירוע (יש אפשרות לבנות אותו עם תלמידי הכיתה, המנסחים יחד את האירוע המשוחזר, כפי שהם חווים אותו). החוויה החוזרת תכלול התלבטויות ועם זאת תצביע על תהליך שיש בו פיתוח תובנה אישית, ויצירת מודעות חברתית, תרבותית ונורמטיבית.

המשך האירוע:

נועה עמדה מול השולחן עם הצלחת בידה וראתה לידה בנות שלוקחות לצלחתן ירקות חתוכים, כריכים קטנים וסלט. נועה חשבה לעצמה: כל היום אני מחכה לבת-המצווה הזאת. אסור לי להישאר רעבה יותר מדי זמן ויש פה אוכל שאני אוהבת ומותר לי וזה בדיוק האוכל שגם הבנות האחרות בחרו לאכול. אז אולי כדאי לבחור ממה שמותר לי, שגם האחרות אוכלות. נועה בחרה בירקות חתוכים, בחומס ובכריך עם גבינה צהובה. היא הסתכלה סביבה וראתה שהצלחת שלה נראית בדיוק כמו צלחות אחרות. נועה אכלה, דיברה עם הבנות והרגישה טוב עם עצמה: היא גם אוכלת כמו כולם וגם שומרת על עצמה ועל בריאותה.

5. דיון חוזר

המטרה: פיתוח תהליכים רפלקטיביים אצל התלמידים. העלאת השינויים שחלו בהם למודעותם.

המורה מלווה ומאפשרת את התהליך הרפלקטיבי באמצעות שחזור, המללה, שימוש במושגים שנלמדו: 'שיקול הדעת' ו'בחירה אישית'. הפקת לקחים מהחזרה על החוויה, גיבוש תפיסת עולם אוטונומית ומערכת קדימויות: "מה חשוב יותר?" על סמך מודעות אישית וחברתית.

6. תוצר

המטרה: טיפוח לומד המפעיל שיקול דעת על בסיס ידע חדש שרכש והמממש את הזכות לאיכות חיים.

הפעלת קני-המידה שגובשו במהלך הלמידה בשיפוט מצבי חיים ובבחירה בין חלופות: מהו אורח חיים המאפשר איכות חיים טובה גם לחולי סוכרת?

דוגמה ב. מודעות לחומרים מסוכנים

תחום התוכן: חומרים ואנרגיה

היעד: התלמידים יבינו את הקשר בין תכונות של חומרים מסוכנים (העלולים להזיק בשימוש לא-מתאים) ובין דרכים לשימוש בטוח בהם.

הנושא	ידע	מיומנויות	ערכים
חומרים מסוכנים	מושגים: חומרי ניקוי, תרופות, סמלים, כללי בטיחות, חומרי דלק, חומרי הדברה, תרכיז, תוויות אזהרה, תוויות הנחיה, תוויות הוראות, תכונות חומרים, שקוף, אטום, סכנה, בטיחות.	זיהוי סמלי אזהרה מפני חומרים ומצבים מסוכנים בסביבה היום-יומית, והבנת המשמעות של כל סמל. זיהוי של צורכי בטיחות, של בעיות ושל סיכונים, הכרה של פתרונות אפשריים ובחירת פתרון מתאים. יכולת קיום של כללי בטיחות הנוגעים לחומרים.	אחריות אישית לשמירה על בטיחות הפרט והזולת. התמדה ועקביות בשמירה על כללי בטיחות והימנעות מסיכונים.

1. פתיחה – הצגת האירוע

המטרה: הצגת אירוע אותנטי מחיי התלמיד או התלמידה

המורה בוחרת אירוע שאותו אפשר לקשר לתכנית הלימודים.

אבי, תלמיד בן 10, חזר הביתה אחרי יום לימודים. בבית היו אמו ואחותו התינוקת. אמא האכילה את אחותו והייתה עסוקה. היה יום חם. אבי היה צמא ורצה לשתות. הוא ביקש מאמו את המשקה שהוא אוהב, מים עם תרכיז מיץ, אבל היא הייתה עסוקה וביקשה שיחכה עד שאחותו התינוקת תסיים לאכול, או שייקח בינתיים מים ואחר כך היא תכין לו את המשקה שהוא אוהב. אבי שונא לשתות מים. הוא רצה את המשקה עם התרכיז. אבי

חשב לעצמו: "אני יודע להכין את המשקה בעצמי. ראיתי את אמא מכינה לי את המשקה הרבה פעמים: קודם מוזגים קצת תרכיז מיץ לכוס, אחר כך מוסיפים מים ואז בוחשים. אמא עסוקה אז אני אכין לי בעצמי".

אבי יודע שבקבוק התרכיז נמצא בארון מתחת לכיור. הוא הכין את הכוס על השיש ופתח את הארון שמתחת לכיור כדי להוציא את בקבוק התרכיז.

בארון ראה אבי כל מיני בקבוקים. על כולם היו תוויות ועל חלק היו גם ציורים. היו בקבוקים שקופים והיו בקבוקים אטומים, היו בקבוקים בכל מיני צבעים.

היו גם בקבוקים עם סמלים כאלה:

אבי זכר שהבקבוק של התרכיז היה שקוף, אבל בארון היו כמה בקבוקים שקופים, כולם נראו לו דומים, כמעט אותו הדבר. אבי לא ידע מה לעשות, הוא לא רצה לפנות שוב לאמא ולא רצה לשתות מים בלי כלום, הוא שונא מים בלי כלום...

בשלב זה המורה מאפשרת לתלמידים להתייחס לסיפור ברמה סובייקטיבית וקונקרטי:

? מי הדמויות באירוע?

? איפה מתרחש האירוע?

? מתי מתרחש האירוע?

? מה אתם חושבים על אבי?

2. הצגת הנושא בידי המורה

המטרה: הקניית ידע מושגי, הקניית דרכי התנהגות נורמטיבית וכללים להתנהלות במצבים מסוכנים.

בשלב זה ייעשה בידוד המרכיבים השונים הנובעים מתוך הסיפור הפותח.

המורה תבחר באופן שקול אילו מושגים תביא בפני התלמידים וכמה מידע תציג על כל אחד מהמושגים.

- הגדרת מושגים: תרכיז, תוויות, תוויות אזהרה, סמלי אזהרה, תוויות הנחיה, תוויות הוראות
- תכונות חומרים: שקוף, אטום
- חומרים מסוכנים
- כללי התנהגות בטיחותית במצבי חוסר בהירות וסכנה.

בשלב זה של מעגל ההפנמה מומלץ להביא לכיתה קופסאות, בקבוקים ואריזות שיש עליהם תוויות וללמוד לזהות אותם במציאות.

3. שיחה פתוחה

המטרה: פיתוח אוטונומיה, עידוד לבחירה ולהפעלת שיקול דעת, הקניית דפוסי התנהגות למניעת סכנות.

המורה מאפשרת ביטוי לכל תלמיד הרוצה להתבטא ומטפחת בקבוצה את הכלים להתייחסות מכבדת ולא-שיפוטית לנאמר.

חזרה על החוויה הפרטית שלהם מהאירוע, העלאת תגובות אישיות התייחסות התלמידים לאירועים ולמצבים דומים שהם חוו ושהם הייתה דילמה בטיחותית או בריאותית

התייחסות ביקורתית לאירוע שתואר ולהתנהגותו של אבי. זאת, בהסתמך על הידע שנרכש אודות תוויות, סמלים והתנהגות בטיחותית הצעות לחזרה על סיפור האירוע תוך הכנסת שינויים.

4. התנסות חוזרת

המטרה: הפיכת ידע לימודי-עיוני לידע מעשי ושימוש בידע כבסיס להתנהגות בטוחה ולמניעת סכנות.

המורה מציגה לכיתה את המשך סיפורו של אבי (אפשר לבנות אותו עם תלמידי הכיתה המנסחים יחד את החוויה החוזרת).

חזרה על החוויה תוך הפעלת השינויים שהוצעו

החוויה החוזרת תכלול התלבטויות ועם זאת תצביע על תהליך שיש בו למידה חדשה, פיתוח תובנה אישית ויצירת מודעות בטיחותית ונורמטיבית.

המשך סיפורו של אבי:

אבי בחר את הבקבוק עם הציור של הלימונים ואז ראה בקבוק נוסף שגם עליו היה ציור של לימון, אז הבין שאינו יודע מהו בקבוק התרכיז. אבי החליט לקחת את שני הבקבוקים, להראות אותם לאמו ולשאול אותה. האם הצביעה על בקבוק התרכיז ואמרה לאבי: "טוב שבאת לשאול אותי, כי הבקבוק האחר הוא חומר ניקוי עם ריח לימון".

מיד אחרי שטיפלה אמו של אבי באחותו, היא ניגשה לארון שמתחת לכיור והוציאה משם את בקבוק התרכיז, את בקבוק החומץ ואת בקבוק השמן שהיו שם.

היא קראה לאבי והראתה לו איפה המקום החדש שהניחה בו את בקבוק התרכיז.

5. דיון חוזר

המטרה: פיתוח תהליכים רפלקטיביים אצל התלמיד. העלאת השינויים שחלו בו למודעותו.

המורה מלווה את התהליך הרפלקטיבי ומאפשרת אותו באמצעות שחזור, המללה, שימוש במושגים שנלמדו: 'שיקול דעת' ו'הבחירה האישית'.

הפקת לקחים מהחזרה על החוויה

גיבוש תפיסת עולם אוטונומית ומערכת קדימויות: "מה חשוב יותר?" על סמך מודעות אישית והתנהגות בטיחותית.

6. תוצר

המטרה: טיפוח לומד המפעיל שיקול דעת על יסוד ידע חדש שנרכש ומממש בטיחות, קדושת חיים ואיכות חיים.

לרמת התפקוד הנמוכה יהיו המטרות שינוי התנהגות והפנמה של מותר ואסור.

הפעלת קני-המידה שגובשו במהלך הלמידה בשיפוט מצבי חיים ובבחירה בין חלופות: הסברת המושג 'עצמאות אישית' וזיהוי המקרים שבהם פנייה לעזרה אינה מבטלת את העצמאות האישית, אלא מעצימה את הבטיחות ואת קדושת החיים.